

Torah from Around the World

*Het is niet aan jou om het werk te volbrengen,
maar ook niet om je eraan te onttrekken.*

Pirké Avot 1:17

Sjabbat 17 februari 2023/ 27 Sjewat 5783, **Sjabbat Sjekaliem**, Misjpatiem, Sjemot /Exodus

21:1 - 24:18

Tanach blz. 151 - 159

2de sefer: Sjemot 30:11 - 16

Tanach blz. 172

Haftara: II Melachiem/II Koningen 12:11 - 17

Tanach blz. 762-763

Vertaler: Bram Lagendijk

Commentaar: **Rabbin Jonathan Sacks z"l** was rabbijn, filosoof, theoloog, auteur en politicus.
Hij was o.a. jarenlang opperrabbijn van het Gemenebest.

Oorspronkelijke Engelse tekst: <https://www.rabbisacks.org/covenant-conversation/mishpatim/vision-and-details/>

Visie en details

In *sidra* Misjpatiem zijn wij getuige van een verbijsterende overgang. Tot nu toe heeft het boek Sjemot/Exodus ons meegevoerd langs de wendingen en het drama van het verhaal: de slavernij van de Jisraëlieten, hun hoop op vrijheid, de plagen, de koppigheid van de farao, de ontsnapping naar de woestijn, de doortocht door de Rode Zee, de reis naar de berg Sinai en het grote verbond met God.

Plotseling worden we nu geconfronteerd met een totaal ander soort literatuur: een wetboek dat een verbijsterende verscheidenheid aan onderwerpen behandelt: van verantwoordelijkheid voor schade tot bescherming van eigendommen, tot wetten van gerechtigheid, tot de Sjabbat en de feestdagen. Waarom hier? Waarom niet doorgaan met de aanloop naar het volgende grote drama, de zonde van het gouden kalf? Waarom de loop van het verhaal onderbreken? En wat heeft dit met leiderschap te maken?

Het antwoord is dat geweldige leiders, of het nu voorzitters van raden van bestuur zijn of gewoon ouders, het vermogen hebben om een algemene visie te verbinden met heel specifieke details. Zonder visie zijn de details alleen maar vermoeiend. Er is een bekend verhaal van drie werknemers die bezig zijn met het uithakken van blokken steen. Op de vraag wat ze doen, zegt de een: "Steen hakken." De tweede zegt: "De kost verdienen." De derde zegt: "Een paleis bouwen." Degenen met het grotere plaatje, zijn trotser op hun werk en werken harder en beter. Grote leiders verkondigen een visie.

Maar ze zijn ook nauwgezet, zelfs perfectionistisch, als het gaat om de details. Een befaamde uitspraak van Thomas Edison is: "Genie is één procent inspiratie en negenennegentig procent transpiratie." De aandacht voor details onderscheidt de grote kunstenaars, dichters, componisten, filmmakers, politici en bedrijfsleiders van het gemiddelde. Iedereen die Walter Isaacsons biografie over Steve Jobs heeft gelezen, weet dat hij bijna obsessief oog had voor details. Hij drong er bijvoorbeeld op aan dat alle Apple-winkels glazen trappen zouden hebben. Toen hem werd verteld dat daarvoor geen sterk genoeg glas was, stond hij erop dat het zou worden uitgevonden. En dat gebeurde ook (hij had het patent).

Het geniale van de Tora was om dit principe toe te passen op de samenleving als geheel. De Jisraëlieten hadden een reeks veranderende gebeurtenissen doorgemaakt. Mosje wist dat zoiets nog nooit was gebeurd. Van God wist hij ook, dat niets daarvan toevallig of bijkomstig was. De Jisraëlieten hadden de slavernij meegemaakt om hen de vrijheid te laten koesteren. Ze hadden geleden, zodat ze zouden weten hoe het voelt om aan de verkeerde kant van een tirannieke macht te staan. Bij de berg Sinai had God hen via Mosje als missie gegeven om: "Een koninkrijk van priesters en een heilige natie te worden, onder de soevereiniteit van God alleen." Ze moesten een samenleving creëren die gebaseerd was op de principes van rechtvaardigheid, menselijke waardigheid en respect voor het leven.

Maar noch historische gebeurtenissen, noch abstracte idealen – zelfs niet de algemene principes van de Tien Geboden – zijn voldoende om een samenleving op de lange termijn in stand te houden. Vandaar het opmerkelijke concept van de Tora: historische ervaring vertaald in gedetailleerde wetgeving. Met als doel dat de Jisraëlieten dagelijks zouden ervaren wat ze hadden geleerd en dat zouden verweven met de structuur van hun sociale leven. In *sidra* Misjpatiem leidt visie tot detail, en leidt verhaal tot wet.

Bijvoorbeeld: “Wanneer je een Hebreeuwse bediende koopt, moet hij je zes jaar dienen; in het zevende jaar mag hij als vrij man vertrekken, zonder iets te hoeven betalen” (*Sjemot 21:2-3*). Met deze wet wordt slavernij in één klap getransformeerd van een beginsel naar een tijdelijke situatie – van wie je bent naar wat je voorlopig doet. Slavernij, de bittere ervaring van de Jisraëlieten in Egypte, kon niet van de ene op de andere dag worden afgeschaft. Zelfs in de Verenigde Staten gebeurde dat officieel niet eerder dan in 1865, en pas na een verwoestende burgeroorlog. Maar deze openingswet van de *sidra* is het begin van die lange reis.

Evenzo de wet dat "wanneer iemand zijn slaaf of slavin met een stok slaat en hij of zij ter plekke sterft, er vergelding moet plaatsvinden" (*Sjemot 21:20*). Een slaaf is niet zomaar eigendom. Allen hebben recht op hun leven.

En ook de wet van Sjabbat die zegt: “Zes dagen lang mag je werken, maar op de zevende dag moet je rust houden; dan kunnen ook je rund en je ezel uitrusten en kunnen je slaven en de vreemdelingen die voor je werken op adem komen” (*Sjemot 23:12*). Eén keer in zeven dagen moesten slaven de vrijheid kunnen inademen. Deze drie wetten maakten de weg vrij voor afschaffing van de slavernij, ook al zou dat nog meer dan drieduizend jaar duren.

Er zijn twee wetten die te maken hebben met de ervaring van de Jisraëlieten om een onderdrukte minderheid te zijn: "Vreemdelingen mag je niet uitbuiten of onderdrukken, want jullie zijn zelf vreemdelingen geweest in Egypte" (*Sjemot 22:20*). En: “Vreemdelingen mag je niet uitbuiten. Jullie weten immers hoe het voelt om vreemdeling te zijn, omdat jullie zelf vreemdelingen zijn geweest in Egypte” (*Sjemot 23:9*).

En er zijn wetten die herinneren aan andere aspecten van de ervaringen van het volk in Egypte, zoals: “Weduwen en wezen mag je evenmin uitbuiten. Doe je dat toch en smeken zij mij om hulp, dan zal ik zeker naar hen luisteren...” (*Sjemot 22:21-22*). Dit herinnert aan de episode aan het begin van de uittocht: “... Ze klaagden luid en hun hulpgeroep steeg op naar God. God hoorde hun jammerkreten en dacht aan het verbond dat hij met Avraham, Jitschak en Ja’akov had gesloten. Hij zag hoe de Jisraëlieten leden en trok zich hun lot aan” (*Sjemot 2:23-25*).

In een beroemd artikel uit de jaren tachtig van de vorige eeuw schreef Robert Cover, professor in de rechten van Yale, over 'Nomos and Narrative'¹ (red.: ‘Wettelijke orde en Verhaal’). Hiermee bedoelde hij dat achter de wetten van een samenleving een bepaalde ‘norm’ zit, dat wil zeggen, een visie op een ideale maatschappelijke orde die de wet beoogt te creëren. En achter elke ‘norm’ zit een ‘verhaal’ over waarom de ontwerpers en degenen met visie in een samenleving of groep het inzicht kregen van de ideale orde die ze probeerden op te bouwen.

De voorbeelden van Cover zijn grotendeels ontleend aan de Tora, en de waarheid is dat zijn analyse niet zozeer klinkt als een beschrijving van de wet als zodanig, maar als een beschrijving van dat unieke fenomeen dat we kennen als de Tora. Het woord ‘Tora’ is onvertaalbaar omdat het verschillende dingen betekent die alleen samen voorkomen in het

¹ Robert Cover. ‘Nomos and Narrative’. Voorwoord bij *the Supreme Court 1982 Term, Yale Faculty Scholarship Series*, artikel 2705, 1983. Het artikel is te vinden op http://digitalcommons.law.yale.edu/fss_papers/2705.

boek dat die naam draagt. Tora betekent 'wet'. Maar het betekent ook 'onderricht, instructie, begeleiding' of meer algemeen 'richting'. Het is ook de generieke naam voor de vijf boeken, van Bereesjiet/Genesis tot Dewariem/Deuteronomium, die zowel het verhaal als de wet bevatten.

Over het algemeen zijn wet en verhaal twee verschillende literaire genres die elkaar nauwelijks overlappen. De meeste wetboeken bevatten geen verhalen, en de meeste verhalen bevatten geen wet. Bovendien, zoals Cover opmerkt, bestaat er geen geaccepteerde tekst die de twee samenbrengt, zelfs niet als mensen tegenwoordig de geschiedenis achter een bepaalde wet kennen. In ieder geval zijn er in de meeste samenlevingen veel verschillende manieren om het verhaal te vertellen. Verder worden de meeste wetten uitgevaardigd zonder een verklaring over waarom ze tot stand zijn gekomen, wat ze moeten bereiken en welke historische ervaring tot hun inwerkingtreding heeft geleid.

De Tora is dus een unieke combinatie van norm en verhaal, van geschiedenis en wet, van de vormende ervaringen van een samenleving en van de manier waarop die samenleving haar gemeenschappelijke leven trachtte te leiden om nooit de lessen te vergeten die men onderweg leerde. Het brengt visie en detail bij elkaar op een manier die nimmer is overtroffen.

Zo moeten we leiden als we willen dat mensen met ons meegaan en het beste van zichzelf geven. Er moet een visie zijn die ons inspireert en ons vertelt waarom we moeten doen wat van ons wordt gevraagd. Er moet een verhaal zijn: dit is wat er is gebeurd, dat is wie we zijn en daarom is de visie zo belangrijk voor ons. Dan moet er de wet zijn, de regels, de nauwgezette aandacht voor detail, die ons in staat stelt visie te vertalen naar realiteit en de pijn uit het verleden om te zetten in zegeningen voor de toekomst. Die buitengewone combinatie, die in bijna geen enkel ander wetboek is te vinden, geeft de Tora zijn blijvende kracht. Het is een model voor iedereen die mensen naar een hoger bestaan wil leiden.